

Raimo Lilja, Kehitysmaayhdistys Pääskyt

TOIMEENTULON NÄKÖKULMA BIODIVERSITEETTIIN¹

Luonnon monimuotoisuuden ennakkoidaan nousevan ilmastokysymysten rinnalle läpileikkaavaksi teemaksi kehitysyhteistyössä. Suuri osa monimuotoisuuden kannalta maailman rikkaimmista alueista sijaitsee kehittyvissä maissa. Voisivatko kansalaisjärjestöjen sinänsä vaatimattomat, mutta arvolutaukseltaan kunnianhimoiset yhteistyöhankkeet toimia esimerkkeinä siitä, miten biodiversiteetin ylläpito sovitetaan yhteen kohderyhmän tarpeiden ja odotusten kanssa?

Tässä artikkelissa tarkastellaan tällaisen yhteensovittamisen haasteita ja mahdollisuuksia Keski-Nepalissa, Makwanpurin piirikunnan Raksirangin maalaiskunnassa meneillään olevan Pääskyt ry:n ja paikallisen kansalaisjärjestö NAFANin (National Forum for Advocacy Nepal) kehitysyhteistyöhankkeen valossa².

Miten motivoida yhteisöt luonnonsuojeluun

Kehitysmaayhdistys Pääskyjen ja Mikkelin kehitysmaayhdistyksen tukemassa hankkeessa Nepalissa biodiversiteetin suojelu oli NAFANin alkuperäisen hanke-ehdotuksen keskiössä³. Suomalaisten kumppaneiden palautteen perusteella lopullinen hankesuunnitelma korostaa voimakkaammin kohderyhmän toimeentulon parantamista, mutta luonnon kestokyvyn huomioon ottaen.

Nepalilaisen kumppanin ehdotuksessa keskeisiä tulostavoitteita olivat mm. seuraavat:

- 10 ”kriittistä” aluetta määritelty biodiversiteetin suojelualueeksi (10 % metsäalasta)
- Peltometsäviljely 60 hehtaarin alueella, rinneviljelytekniikka 10 hehtaarin alueella jne
- Suojelusuunnitelma, suojelukomitean perustaminen

Suomalaisten kumppaneiden mielestä tällä tulokulmalla olisi erittäin vaikeaa saada kohdealueen asukkaat, Raksirangin kunta tai alueelliset viranomaiset sitoutumaan hankkeeseen. Kunnan asukkaista pääosa kuuluu chepangien etniseen vähemmistöön, joka on sukupolvien ajan harjoittanut alueella liikkuvaa elämäntapaa ja eräänlaista kaskikulttuuria. Tämän vuoksi chepangeilla ei yleensä ole virallisia oikeuksia viljelemäänsä maahan. Suuri osa toimeentulosta on aina tukeutunut metsistä saatavaan rehuun, luonnontuotteisiin, polttopuuhun ja metsästyksen. Yhteisö on myös monin tavoin konfliktissa viranomaisten kanssa, alkaen kannabiksen viljelystä kaskiviljelyn kieltämiseen, metsästyksen laittomuuteen ja jokihiekan laittomaan myyntiin. Metsäalueiden käytön vapaaehtoinen rajoittaminen näissä oloissa olisi jokseenkin mahdoton ”myydä” asukkaille ja näiden muodostamille yhteisömetsäryhmille (community forest user groups CFUG).

NAFAN puolestaan oli todennäköisesti ajatellut, että luonnonsuojelun ja biodiversiteetin korostaminen hankesuunnitelmassa myy länsimaissa. Tämä varmasti pitääkin paikkansa suomalaisten kansalaisjärjestöjen jäsenistön, tukijoiden ja rahoittajien keskuudessa.

Ongelmana on saada nämä tavoitteet sovitettua yhteen niin, että kohderyhmä ei koe luonnonsuojeluvaatimuksia jälleen yhtenä uhkana ja yhteiskunnan rajoituksena elämäntavalleen.

Hankkeen toimittua nyt kolme vuotta on hanke ja sitä toteuttava NAFAN onnistunut saavuttamaan paikallisten viranomaisten, asukkaiden ja mm. chepangien järjestön luottamuksen. Hanke on edistänyt mm.

1 Perustuu kirjoittajan esitykseen Pääskyt ry:n ja Siemenpuusäätön webinaarissa Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyössä 31.1.2022

2 Alkuperäiskansojen toimeentulon, kansalaisyhteiskunnan ja yhteisöpohjaisen luonnonvarojen hallinnan vahvistaminen. Hankehakemus 2018. Kehitysmaayhdistys Pääskyt ry.

3 Goal of the project: To enhance the resilience of socio-ecological production landscape in Raksirang... This is achieved by developing sound biodiversity management and sustainable livelihood activities

vihannesviljelyä, pelto-metsäviljelyä, lahjoittanut vuohia, kanoja ja sikoja, perustanut taimitarhan ja kouluttanut metsänkäyttöryhmiä, osuuskuntia ja naisryhmiä. Vuohien määrä on osoittautunut tärkeäksi vaurauden mittariksi näissä yhteisöissä. Vuohia kutsutaan ”pankkiautomaatiksi”, koska liikenevä raha sijoitetaan vuohien lisäämiseen ja ne on helppo myydä paikallisesti, toisin kuin viljelytuotteet, joiden toimittaminen lähimpään kaupunkiin on vaikean matkan takana. Vuohien lisääntyminen on kuitenkin ilmeinen uhka puun taimille ja ylilaidunnuksen vaara on olemassa. Tämä onkin hyvä esimerkki toimeentulon ja luonnon suojelun mahdollisesta ristiriidasta.

Alkuperäiskansan kulttuurin rooli monimuotoisuuden suojelussa.

NAFAN on nostanut tärkeäksi biodiversiteettinäkökulmaksi chepangien perinteisen osaamisen ja kulttuurin säilyttämisen. Alueella on tapahtunut voimakasta kristillistä käännytystyötä ja sen seurauksena chepangien luonnonuskontoon perustunut maailmankuva on murtunut. Kristittyjä on jo 80 % chepangeista. Perinteiseen uskomusmaailmaan on kuulunut luonnon henkien kunnioittaminen ja mm. naaraspuolisten eläinten metsästys on ollut tabu. Chepangeilla on erityinen suhde chiuri-puihin. Jokaisella kotitaloudella on ollut nimikkopuita, joista on kerätty siemeniä öljyn puristamista varten ja niiden läheisyydessä on pidetty mehiläispesä.

Kuva: chiuri-puun siemeniä ja siitä valmistettua paistorasvaa.

Hankkeessa on siis periaatteessa hyvät mahdollisuudet sovittaa yhteen alkuperäiskansan kulttuurin arvostaminen ja kestävä toimeentulon lähteet. Mutta kolmen toimintavuoden jälkeenkin on vielä epäselvää, miten voidaan ja pitäisi arvioida hankkeen vaikutusta biodiversiteettiin. Miten valita mittarit, joiden seurantaan asukkaat ja yhteisöt voivat motivoitua? Mistä pienen kansalaisjärjestön ylläpitämään

hankkeeseen saadaan suomalainen tai paikallinen asiantuntemus ja resurssit siihen, että biodiversiteettiä arvioidaan tieteellisesti kestäväällä tavalla?

Mahdollisia toimeentulon ja monimuotoisuuden suhteen indikaattoreita

Hankkeen monitorointimatkan yhteydessä marraskuussa 2021 ideoitiin seuraava alustava lista indikaattoreista, joilla voitaisiin periaatteessa seurata sekä toimeentuloon liittyvien interventtioiden vaikutuksia että välillisiä vaikutuksia biodiversiteettiin. Lopullisiin valintoihin pitäisi saada mukaan tieteellistä ja paikallista luonnon asiantuntemusta. Valitut indikaattorit voitaisiin mitata kussakin metsänhoitoryhmässä ja näin tunnistaa ne alueet, joilla paine ja rajoitusten tarve on kriittisin.

Haavoittuvuutta ja luontoon kohdistuvaa painetta kuvaavia indikaattoreita

- puuston peittävyys suhteessa maatalousmaahan, joutomaa yms. maankäyttö
- rinteiden jyrkkyys (alueella on tyypillistä yli 18 asteen jyrkkyys), mikä kuvaa maanvyörymäriskiä
- väestön tiheys hehtaaria kohden
- vuohien määrä hehtaaria kohden
- polttopuun hankinnasta aiheutuva paine, esimerkiksi laskemalla silvottujen nuorten puiden määrää.

Hankkeen jatkovaiheessa selvitetään mahdollisuutta käyttää dronekuvausta em. maankäytön indikaattorien kartoitukseen.

Toimeentuloon liittyviä biologisia indikaattoreita

- vuohien rehuksi soveltuvien pensaiden yleisyys tietyllä etäisyydellä asutuksesta
- valikoitujen luonnon hyötykasvien yleisyys esim. *amriso* (luutakasvi ja eroosion torjunta), bambu (rakennus-, huonekalu- ja korimateriaali), *chiuri* (öljy, hunaja), paikallisesti tunnetut luonnonvaraiset syötävät kasvit, hedelmät, yrtit, lääkeyrtit.
- invasiiviset kasvit, jotka uhkaavat puiden luonnollista lisäystä
- indikaattorit, jotka kuvastavat valikoitujen puulajien ikärakennetta ja uusiutumistarvetta

Suojelutarpeeseen ja suojelutoimiin liittyvät indikaattorit

- rauhoitetut alueet
- vuohilta aidatut alueet mukaan lukien suojattujen puuntaimien lukumäärä
- muut toimenpiteet vapaan laidunnuksen rajoittamiseksi (pysyvästi karsinassa pidettyjen vuohien osuus?)
- kulotukseen liittyvät rajoitukset ja metsäpalojen torjuntatoimet
- pensaikon raivauksesta sovitut käytännöt ja niiden noudattaminen
- taimien ja hyötykasvien istuttaminen yhteisömetsään, kpl
- eroosiota torjuvien viljelymenetelmien (kuten pelto-metsäviljely) osuus (% kotitalouksista)

Tähän asti hankkeessa on suojeltu metsäryhmien omalla päätöksellä yksi puolen hehtaarin alue. Aluetta ei ole toistaiseksi merkitty luontoon eikä aidattu. Alue lienee valittu sillä perusteella, ettei kukaan osakkaista vastustanut suojelua. Yhteisömetsiä koskeva lainsäädäntö ei ilmeisesti ole toistaiseksi asettanut määrällisiä vaatimuksia biodiversiteetin suojelulle.

Monitorointimatkan yhteydessä suomalaisille osanottajille kirkastui väärinkäsitys, joka oli syntynyt käsitteestä *slash-and-burn agriculture*. Suomalaisittain olimme tulkinneet tämän kaskikulttuuriksi, jossa metsää tarkoituksellisesti poltetaan ja viljelyssä käytetään tuhkan lannoitusvaikutusta, kunnes maan köyhtyessä siirrytään muualle. Paikan päällä ilmeni, että chepangien viljelytekniikka jyrkillä

rinteillä oli enemmänkin vuoroviljelyä, johon kuului kasvien vuorottelua ja parin vuoden jälkeen kasvillisuuden kulottamista (*khoriya*-viljely). Viranomaiset suhtautuvat siihen kielteisesti, koska seurauksena on usein metsäpaloja, joita on vaikea hallita jyrkillä rinteillä. Kokonaan sitä ei ole kielletty. Käytäntö saattaa lisätä eroosion riskiä.

Edellä mainittujen indikaattorien lisäksi tarvittaisiin vahvaan biologiseen osaamiseen perustuvia indikaattoreita, jotka kuvaavat suoraan biodiversiteettiä, sen kannalta potentiaalisesti arvokkaita biotooppeja ja muutoksiin liittyviä trendejä. Tällaista osaamista ei hankkeen käytössä toistaiseksi ole. Alueen metsissä kasvaa satoja puulajeja, jotka tunnetaan melko hyvin paikallisilla nimillä, etenkin rahallisesti arvokkaat tai muuten hyödylliset lajit. Samoin tunnistetaan perinteisiä hyötykasveja ja haitalliseksi katsottuja lajeja, mutta osaaminen saattaa olla heikkenemässä.

Metsästettäviä lajeja tunnetaan, mutta niistä ei ehkä mielellään puhuta ulkopuoliselle, kun metsästys on kokonaan kielletty lailla. Suomalaisesta näkökulmasta tämä on ongelmallista. Ensinnäkin metsästys on chepangien kulttuurissa perinteisesti ollut tärkeää. He ovat etenkin metsästäneet lepakoita, mutta tämäkin on nyt loppunut, kun lepakot on opittu yhdistämään koronaviruksiin. Metsäkanalintujen pyytämisestä saatiin havainto. Kun tuliaseen omistaminen ja metsästys on kokonaan kielletty, mutta sitä kuitenkin syrjäseuduilla harjoitetaan, yleinen piittaamattomuus laista kasvaa. Samalla valtio menettää mahdollisuuden säänneltyyn riistakannan hyödyntämiseen ravinnon tuottamiseksi ja siihen liittyviä lupatuloja. Laittomassa metsästyksessä on epätodennäköistä, että yhteisö pystyisi itse sääntelemään ylikulutusta.

Kuvassa lääkekasvina käytetty luonnonmarja (nimi tarkoittaa ”Linnut syövät”) puhdistettuna myyntiin.

Chepangien perinteisen kulttuurin vaaliminen on Raksirangissa selvästi voimistumassa. Tämän on mahdollistanut paikallishallinnon uusiminen ja federalistinen perustuslaki, joka antaa kullekin maakunnalle paljon päätösvaltaa verovarojen käytön ja koulujen opetusohjelmien suhteen. Raksirangin kouluihin on saatu etnisiä kulttuureja esittelevää aineistoa. Tamangeilla on oma kirjoitettu kieli, jota opetetaan äidinkielen tunneilla. Chepangeilla ei ole kirjoitettua kielioppia, mutta heille opetetaan nepaliksi oman kulttuurin perinteitä.

Missä yhteyksissä indikaattoreille on käyttöä

Biodiversiteetin ja toimeentulon ekologisten reunaehtojen keskinäisen suhteen tilaa ja kehittymistä hankkeen aikana pitää voida jollain tavalla arvioida, jotta voidaan sanoa, onko hanke onnistunut, ja voidaan tehdä tarvittavia korjauksia.

Monimuotoisuutta mittaavia indikaattoreita voitaisiin käyttää muun muassa kylien tai metsänkäyttöryhmien alueiden luokitteluun ja priorisoimiseen haittojen torjumiseksi. Kunnan suojeluohjelmassa tavoitteeksi on asetettu maankäyttösuunnitelma ja maankäytön luokitus⁴.

Teiden rakentaminen altistaa rinteet maanvyörymille.

⁴ Action plan of RRM for Natural Resources Management and Culture conservation 2021. Raksirang rural municipality.

Raimo Lilja 30.1.2022

Yhteisömetsien käyttösuunnitelmassa puolestaan olisi tarpeen määritellä mahdolliset suojelualueet ja niille puskurialueet. Eräät ryhmät suunnittelevat, että tietyt metsäkohteet nimetään erityisesti chiuri-puiden ylläpitoa ja lisäämistä varten.

Indikaattorien lähtötilanteen kartoittaminen ja seuranta palvelee myös metsäkäyttöryhmien ja hallinnon koulutusta sekä toimenpiteiden arviointia ja päätöksentekoa.